MILLIY MEROS VA MA’NAVIY YUKSALISHNING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

Eshankulova Ma’mura Davlatovna
Sirdaryo viloyat pedagogik mahorat markazi

Annotatsiya. Ushbu maqolada milliy meros va ma’naviy yuksalish o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va ma’naviy merosning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni yoritilib, yoshlar ma’naviyatini yuksaltirishdagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: milliy meros, ma’naviyat, qadriyat, yoshlar, yuksalish, taraqqiyot.

Kirish. Milliy meros har bir xalqning tarixiy tajribasi, madaniy yodgorliklari, san’ati, urf-odatlari, tili va yozuvi, xalq og‘zaki ijodi, shuningdek, ijtimoiy-madaniy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan murakkab tizimdir. Bu meros millatning tarixiy xotirasi, o‘zligini anglash manbai, hamda kelajak avlod uchun ma’naviy tayanch vazifasini bajaradi.

Globallashuv, raqamli texnologiyalar va madaniy xilma-xillikning kuchayishi sharoitida milliy merosni asrab-avaylash masalasi nafaqat O‘zbekistonda, balki butun dunyoda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. UNESCO, ICOMOS, ICCHS kabi xalqaro tashkilotlar madaniy merosni “insoniyat sivilizatsiyasining umumiy mulki” sifatida e’tirof etib, uni asrash va yosh avlodga yetkazishni barqaror taraqqiyotning ajralmas qismi deb biladi [9].

Prezident Sh.M. Mirziyoyev o‘z asarlarida bu masalaga alohida e’tibor qaratib, “Ma’naviyatni yuksaltirmasdan turib, hech bir jamiyatda haqiqiy taraqqiyot bo‘lmaydi”, deb ta’kidlaydi [2]. Shu nuqtai nazardan, milliy merosni o‘rganish va uni ma’naviy yuksalishning poydevori sifatida tadqiq etish zamonaviy O‘zbekiston uchun strategik ahamiyatga ega.

Milliy meros tushunchasining nazariy asoslari. Milliy meros tushunchasi ko‘p qirrali bo‘lib, u moddiy (me’morchilik yodgorliklari, arxeologik topilmalar, san’at asarlari) va nomoddiy (til, marosim, urf-odat, xalq og‘zaki ijodi, diniy-ma’naviy qadriyatlar) shakllarni o‘z ichiga oladi. UNESCO 2003-yilda qabul qilgan “Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish konvensiyasi”da

ushbu meros “avloddan avlodga o‘tadigan, xalqning ijodiy salohiyati va identitetini belgilovchi ma’naviy boylik” deb ta’riflanadi [6]. Milliy merosning falsafiy mohiyatini aniqlashda Aksiologiya (qadriyatshunoslik) yondashuvi muhim. Bu yondashuvga ko‘ra, ma’naviy qadriyatlar inson hayotining mazmunini belgilaydi, milliy meros esa bu qadriyatlarning tarixiy shaklga kirgan ifodasidir. Shu sababli, merosni asrash — bu nafaqat moddiy obidalarni saqlash, balki xalq ruhiyatini, ma’naviy kodini saqlashdir.

Metodologiya. Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy usullar qo‘llanildi: Tahlil va sintez usuli – milliy merosning mazmuni, ma’naviy yuksalish bilan aloqasi haqidagi ilmiy adabiyotlar o‘rganildi. Tarixiy-tipologik tahlil – turli davrlarda merosning ijtimoiy funksiyasi va ma’naviy ahamiyati solishtirildi. Aksiologik yondashuv – qadriyatlarning milliy identitet va ma’naviy o‘sishga ta’siri aniqlanib, ularning tarbiyaviy roli tahlil qilindi. Empirik kuzatuv va sotsiologik tahlil – ta’lim muassasalarida o‘tkazilgan so‘rovlar orqali yoshlarning milliy qadriyatlarga munosabati o‘rganildi. Komparativ (taqqoslash) yondashuv – O‘zbekiston tajribasi xalqaro amaliyot bilan qiyoslandi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari milliy meros va ma’naviy yuksalish o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni quyidagicha ifodalash imkonini berdi: Milliy meros — ma’naviy o‘sishning asosi. Xalq o‘z tarixini, tilini, madaniyatini chuqur anglagan sari, unda milliy iftixor, vatanparvarlik, ruhiy barqarorlik va o‘zlikni anglash kuchayadi. Bunday anglash ma’naviy immunitetni shakllantiradi. I.A. Karimovning “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch” asarida qayd etilganidek, “milliy o‘zlikni saqlagan xalqni hech qanday tashqi kuch yenga olmaydi”[4]. Ta’lim tizimida milliy merosning o‘rni. Bugungi ta’limda milliy qadriyatlarni singdirish, ularni fanlararo integratsiya orqali o‘qitish dolzarbdir. Masalan, tarix, adabiyot, musiqa, san’at, texnologiya fanlarida milliy meros namunalaridan foydalanish yoshlarning estetik didi va ma’naviy tafakkurini rivojlantiradi.

2022-yilda tasdiqlangan “Yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish konsepsiyasi”da aynan shu yo‘nalishga alohida e’tibor qaratilgan [8]. Raqamlashtirish jarayonida merosni asrash. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda “Merosimiz jahon e’tirofida” loyihasi, “Virtual muzeylar” platformasi va “Madaniy meros ob’ektlarini raqamlashtirish” dasturi orqali yuzlab tarixiy manbalar elektron shaklga o‘tkazilmoqda. Bu nafaqat saqlash, balki global maydonda O‘zbekiston madaniy boyligini targ‘ib qilishga xizmat qilmoqda. Ma’naviy yuksalish – milliy o‘zlikning natijasi. Ma’naviy yuksalish milliy merosga tayanadi. Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy, Mirzo Ulug‘bek, Beruniy, Ibn Sino, Bobur singari allomalar asarlari xalqimiz ma’naviy tafakkurining ildizidir. Ularning merosini o‘rganish yoshlar ongida ezgulik, tafakkur erkinligi, ilmga muhabbat, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni shakllantiradi [7].

Bugungi kunda milliy merosni asrash faqat tarixiy majburiyat emas, balki ma’naviy, iqtisodiy va siyosiy zaruratdir. Chunki milliy meros – bu xalqning brendi, davlatning xalqaro nufuzini oshiruvchi omil.
Masalan, Buxoro, Xiva, Samarqand kabi shaharlarning YUNESKOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgani nafaqat tarixiy yodgorliklarni asrash, balki O‘zbekistonning global madaniy muloqotdagi o‘rnini mustahkamladi.

Ta’lim tizimida milliy merosni targ‘ib etishning innovatsion shakllari (interfaol darslar, loyiha-metod, media-madaniyat, milliy qadriyatlar festivallari) yoshlarni ijtimoiy faollikka undaydi. Shu orqali yosh avlodda “milliy meros – bu bizning kelajagimiz” degan tushuncha shakllanadi.

Bundan tashqari, raqamli madaniyat sharoitida merosni himoya qilishning yangi shakllari – “madaniy texnologiyalar”, “raqamli arxiv”, “interaktiv muzeylar” kabi yo‘nalishlar paydo bo‘ldi. Bu yo‘nalishlarda xalqaro hamkorlik ham kengaymoqda.

Xulosa qilib aytganda,milliy meros xalqning o‘zligini saqlovchi, ma’naviy yuksalishning poydevorini tashkil etuvchi, jamiyatni birlashtiruvchi asosiy omildir. Uni o‘rganish, asrash va zamonaviy shaklda targ‘ib qilish – bu millatni ma’naviy yuksaltirishning eng muhim sharti.

Shunday ekan, har bir o‘qituvchi, olim, ziyoli va fuqaro milliy merosni qadrlash, uni yoshlar ongiga singdirish va xalqaro miqyosda tanitish yo‘lida faol bo‘lishi kerak. Bu orqali “Yangi O‘zbekiston” g‘oyasi faqat iqtisodiy emas, balki ma’naviy renessans shaklida ham ro‘yobga chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Jo‘rayev M. Milliy qadriyatlar va ma’naviyat. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – B. 42–47.

2.Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – B. 15–18.

3.Tursunov A. O‘zbek xalqining ma’naviy merosi. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. – B. 67–72.

4.Karimov I. A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – B. 28–33.

5.Qodirova N. Ma’naviyat asoslari. – Toshkent: Ma’naviyat, 2017. – B. 91–95.

6.UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. – Paris, 2003. – P. 12–16.

7.Yusupov R. Sharq allomalari merosi va zamonaviy tafakkur. – Toshkent: Fan, 2020. – B. 110–118.